

УДК 343.2/.7:81'255.2.6

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.10156306>

Я.О. ЛАНТИНОВ,

доцент кафедри кримінального права та кримінології Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, м. Харків, Україна; e-mail: lantinovyaroslav@gmail.com;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1858-6842>

Я.П. ЛЮТВИЄВА,

старший викладач кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, м. Харків, Україна; e-mail: yaroslava.liutviieva@hneu.net;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5874-5692>

ТЕРМІН "КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ" У КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІЙ ПОЛІТИЦІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ: МОВНИЙ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

Y.A. LANTINOV,

Associate Professor, Chair of Criminal Law and Criminology, Kharkiv National University of Internal Affairs, Ph.D. in Law, Ass. Professor, Kharkiv, Ukraine; e-mail: lantinovyaroslav@gmail.com;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1858-6842>

Y.P. LIUTVIIVA,

Senior Teacher, Chair of Pedagogy, Foreign Philology and Translation, Semyon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine; e-mail: yaroslava.liutviieva@hneu.net;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5874-5692>

THE TERM "CRIMINAL RESPONSIBILITY" IN CRIMINAL JUSTICE POLICY AGAINST CRIME: LINGUISTIC AND FUNCTIONAL ASPECTS

АНОТАЦІЇ (ABSTRACTS), КЛЮЧОВІ СЛОВА (KEY WORDS)

Постановка проблеми. Накопичення наукових і навчальних знань у галузях кримінально-правового циклу юридичної науки викликає складності у їх засвоєнні. Таким прикладом є полісемічність базового кримінально-правового терміну "кримінальна відповідальність", який застосовується у кримінальному праві для опису системи визнання винних і накладення покарань за вчинені злочини. **Метою** дослідження є визначення семантичних відтінків, які можуть міститися у терміні "кримінальна відповідальність", та демонстрація їх різноманітності при застосуванні у кримінально-правовому дискурсі. **Методи** дослідження: формально-догматичний метод (логіко-мовний), у рамках якого використовуються дедуктивні, індуктивні й традиційні судження. Використаний для розкриття змісту теоретичних конструктів шляхом їх аналізу, порівняння та встановлення відповідності правилам віднесення до понять і термінів, а також їх використання у відповідних контекстах. Також використані інтернет-пошук – для отримання додаткової інформації та актуальних джерел на тему дослідження, мислений експеримент – для розвитку гіпотетичних сценаріїв чи варіантів розвитку подій, елементи системного методу – для забезпечення комплексного підходу до аналізу. Особливостями методики дослідження є визнання обов'язковими критеріями – "фальсифікованості", "перевірності", "продуктивності", "логічності" за К.Р. Поппером. **Результатом** є підсумок огляду вітчизняних навчальних джерел з кримінального права у частині надання пояснень про "кримінальну відповідальність". Додатково представлено порівняння мовних одиниць української та англійської мов, які використовуються для передачі відповідних концепцій. **Висновки.** Запропонована теза, що "кримінальна відповідальність" є правовим терміном "контейнерного" типу. Зміст цього твердження полягає у тому, що застосування термінів "контейнерного" типу дозволяє змінювати значення, не змінюючи

сам текст. Це є бажаною властивістю для суспільств певного типу устрою і не бажаною для демократичних суспільств з правовою державою.

Ключові слова: кримінально правова політика протидії злочинності; кримінальний; відповідальність; термін контейнерного типу

***

Problem statement. Accumulation of scientific and educational knowledge in the fields of the criminal Law cycle of legal science can cause difficulties in their assimilation. An example is the polysemy of the basic criminal law term "criminal responsibility", which is used in criminal law to describe the system of recognizing guilt and imposing penalties for committed crimes. The **purpose** of the study is to determine the semantic nuances that may be contained in the term "criminal responsibility" and demonstrate their heterogeneity when applied in the criminal legal discourse. **Methods:** formal-dogmatic (logical-linguistic), within which deductive, inductive, and transductive reasoning are utilized. This method is employed to reveal the content of theoretical constructs through analysis, comparison, and establishment of compliance with the rules of attribution to concepts and terms, as well as their application in relevant contexts. Internet search is also used to obtain additional information and relevant sources on the research topic, thought experiment for developing hypothetical scenarios or variations of events, and elements of the systemic method to ensure a comprehensive approach to analysis. The distinctive features of the research methodology include recognizing "falsifiability," "verifiability," "productivity," and "logicality" as mandatory criteria according to K.R. Popper. The **result** is a summary of a review of domestic educational sources on criminal law regarding explanations of "criminal responsibility." Additionally, a comparison of linguistic units in Ukrainian and English languages used to convey respective concepts is provided. **Conclusions.** The proposed thesis suggests that "criminal responsibility" is a legal term of the "container" type. The essence of this statement lies in the fact that the application of "container" type terms allows for changing the meaning without altering the text itself. This is a desirable characteristic for societies of a certain structure but undesirable for democratic societies with a rule of law

Keywords: criminal law policy of crime prevention; criminal; liability; container-type term

Постановка проблеми

Дискурсивна активність вітчизняних дослідників у галузях кримінально-правового циклу юридичної науки призвела до її значного розвитку. Це проявилось в накопиченні значного обсягу літератури, присвяченої фундаментальним питанням кримінального права, а також в обговоренні проблеми координування кримінально-правових поглядів з управлінськими теоріями, які інтенсивно сприймає українське суспільство. До цієї проблематики доцільно відносити обговорення визначень кримінальної відповідальності.

Викладання курсу "Кримінально-правова політика протидії злочинності" виявило певну складність для вивчення, зокрема – неочевидність того, що уявлення про кримінальну відповідальність (поняття, зміст, підстави тощо) не є універсальним. Воно залежить не лише від ступеня розвитку тієї чи іншої культурно-історичної спільноти, але й від його конкретного етапу та стану відповідного соціуму з його тим чи іншим вектором розвитку або деградації. Це сприятиме вирішенню ряду проблемних питань у висвітленні цього аспекту та додатково обумовлює актуальність дослідження.

Кримінальне право, як галузь юридичної науки України та як навчальна дисципліна, утворюється та сприймається через відповідні дискурси. Основна різниця між науковим та навчальним дискурсами полягає в ступені дискусійності

розглядуваних питань. У науковому обороті виявлення суперечностей та їх подолання є основним засобом формування та перевірки гіпотез. У навчальному процесі більший пріоритет надається ознайомленню з теоретичним знанням і його засвоєнню без зайвих "шорстковатостей". Відтак науковці та педагоги зазвичай віддають перевагу узгодженості навчального матеріалу та уникають відтворення наукових суперечок чи повідомляють про них у пом'якшеній формі. Огляд навчальних матеріалів за питанням "поняття кримінальної відповідальності" демонструє наступне співвідношення з цією схемою.

Так, О.О. Дудоров і М.І. Хавронюк, автори посібника "Кримінальне право", виданого за підтримки ОБСЄ, взагалі не розглядали поняття кримінальної відповідальності [1]. Ю.В. Баулін в іншому підручнику зазначив: "...кримінальна відповідальність – це передбачене КК обмеження прав і свобод особи, яка вчинила злочин, що індивідуалізується в обвинувальному вирокі суду і здійснюється спеціальними органами виконавчої влади держави" [2, с.28]. А.А. Вознюк запропонував таке формулювання: "кримінальна відповідальність – це передбачені законом про кримінальну відповідальність обмеження прав і свобод особи, яка вчинила злочин, що полягають в її офіційному осуді, можливому покаранні та визнанні судимою" [3, с.40].

О.В. Попович, Л.В. Томаш, П.П. Латковський

вважають, що "...кримінальна відповідальність – це вимушене зазнавання особою, яка вчинила кримінальне правопорушення, державного осуду, а також передбачених КК обмежень особистого, майнового або морального характеру, що визначаються обвинувальним вироком суду і покладаються на винного спеціальними органами держави" [4, с.22]. Р.В. Вереша пропонує вважати, що "...кримінальна відповідальність – це обов'язок особи, покладений на неї кримінальним законом, не вчиняти злочинів" [5, с.24]. С.О. Загороднюк – що "кримінальна відповідальність – це обов'язок особи, що скоїла злочин, витримати визначені обмеження, покарання, що має за мету висловити негативну оцінку щодо злочинця, а також скоєного їм злочину" [6, с.78]. В.М. Павликівський – що "під кримінальною відповідальністю слід розуміти вид юридичної відповідальності, що полягає у вимушеному зазнаванні особою, яка вчинила кримінальне правопорушення, державного осуду, а також передбачених КК обмежень особистого, майнового або іншого характеру, що визначаються обвинувальним вироком суду й покладаються на винного спеціальними органами держави" [7, с.46].

Резюмуючи, можна зробити висновок, що автори рецензованих матеріалів використовують два типи пояснень сутності "кримінальної відповідальності". Перший тип зводить її до "обов'язку", розглядаючи його як "повинність" нести певний тягар або не порушувати законодавство. Другий тип пояснень акцентує власне на тягарі. Очевидно, що ці пояснення не є взаємовиключними, а навпроти – є доповнюючими, оскільки через пояснення типу "обов'язок" розповідають "чому тягар має бути накладений".

Утім, у матеріалах присутні й описи пояснень інших типів. Так, В.М. Павликівський веде розповідь про "концепції щодо визначення кримінальної відповідальності" і пропонує їх сприймати (що важливо) як етапи розвитку кримінально-правової думки:

– теорія, що ототожнює кримінальну відповідальність і покарання (прихильники Н.І. Загородніков, М.М. Каплін, О.Є. Лейст, С.В. Познишев, І.С. Самощенко, М.С. Таганцев, М.Х. Фарушкін);

– теорія, що ототожнює кримінальну відповідальність не лише з покаранням, але і з будь-якими обмеженнями (в тому числі заходами кримінально-процесуального характеру) прав і свобод особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (А.В. Наумов, М.О. Огурцов);

– теорія, що ототожнює кримінальну відпові-

дальність і обов'язок особи відповідати згідно із законом за вчинений злочин і зазнавати певних обмежень примусового характеру (Я.М. Брайнін, І.М. Даньшин, М.П. Карпушин, В.І. Курляндський, М.І. Коржанський, П.С. Матишевський, А.О. Пінаєв, П.Л. Фріс);

– теорія, що ототожнює кримінальну відповідальність з кримінально-правовими відносинами (Л.В. Багрій-Шахматов, П.С. Дягель, Н.А. Стручков, І.І. Чугников) [7, с.46].

Отже, у цьому переліку можна побачити ще один тип пояснень сутності "кримінальної відповідальності" – кримінально-правові відносини. Це пояснення знов не є взаємовиключним з попередніми, а доповнює їх вказівкою на парадигму (за К.Р. Поппером та І. Лакатосом) – той комплекс правил, які, на думку її прихильників, слід враховувати для конкретизації розуміння "кримінальної відповідальності". Цим комплексом виступає теорія "суспільних відносин" з її термінологічним і методичними апаратами. Не торкаючись питання її політичної прийнятності, зауважимо, що на сьогодні вона не сприймається як обов'язкова, що означає, що "кримінальну відповідальність" можна пояснювати на її основі, а можна і на основі інших теорій, які використовуються у якості теоретичного базису тієї чи іншої стратегії визначення та протидії злочинності або управління правоохоронною діяльністю, а через неї і усім суспільством.

О.В. Попович, Л.В. Томаш, П.П. Латковський також наводять перелік альтернативних пояснень сутності кримінальної відповідальності, зазначаючи, що: "в теорії кримінального права можна виділити такі погляди стосовно поняття кримінальної відповідальності:

1) кримінальна відповідальність – певного роду обов'язок особи, що вчинила кримінальне правопорушення відповідати за вчинене у відповідності із кримінальним законом;

2) кримінальна відповідальність – це кримінально-правові відносини між особою, що вчинила кримінальне правопорушення і державою;

3) кримінальна відповідальність – покарання, зведення кримінальної відповідальності до реалізації санкції кримінально-правової норми;

5) кримінальна відповідальність – реальне покладення на особу, що вчинила кримінальне правопорушення, передбачених кримінальним законом і конкретизованих вироком суду заходів державного осуду і примусу;

4) конструктивний, який складається із двох аспектів: негативного (ретроспективного) – відповідальність особи за вже вчинене криміналь-

не правопорушення і позитивного (перспективно-го) – усвідомлення особою необхідності дотримання кримінально-правової норми" [4, с.21–22].

З цього фрагменту додається до переліку пояснень сутності "кримінальної відповідальності" таке – розуміння "позитивної кримінальної відповідальності" як додержання законодавчих приписів членами суспільства.

На особливу увагу у контексті цієї розвідки заслуговує позиція В.П. Ємельянова який пропонує студентам розглядати аналізоване явище одночасно як "реакцію держави", "несприятливі наслідки для винної особи" та "кримінально-правовий інститут" [8, с.46].

Хоча зі змісту наведених пояснень й може скластись уява, що за умови додержання законодавчих приписів суб'єктом діяльності виключаються виникнення "обов'язку / тягаря / відносин" – проте, насправді, ці пояснення є не є взаємовиключними, а взаємодоповнюючими, а різниця між ними стилістична – ототожнення значення слова "відповідальність" у терміні-словосполученні "кримінальна відповідальність" або з "відповіддю за вчинене" або з "відповідальною поведінкою". Це в повсякденному житті відповідальна поведінка має *виключати* потрапляння у ситуації, коли з особи питають. Проте, щодо пояснення сутності явища, ці два аспекти *доповнюють* один одного.

Ще раз звернемо увагу на ряд у дійсності взаємодоповнюючих пояснень, для яких у навчальній літературі використовують один термін "кримінальна відповідальність", а саме – ведення діяльності з дотриманням законодавчих приписів ("кримінальна відповідальність позитивна"), обов'язок бути підданим тягарю ("кримінальна відповідальність"), тягар, що накладається чи виконується / несеться / переживається ("кримінальна відповідальність"), предмет суспільних відносин, що виникають в момент вчинення кримінального правопорушення та предметом яких є тягар, його накладення, виконання, усвідомлення та переживання засудженим та іншими особами ("кримінальна відповідальність").

При цьому виникають питання – чи можна підтвердити вищенаведене твердження про уявну альтернативність наведених пояснень про "кримінальну відповідальність"? Як здійснити продуктивне визначення "кримінальної відповідальності"? Тому *метою* статті є визначення семантичних відтінків, які можуть міститися у терміні "кримінальна відповідальність", та демонстрація їх різноманітності при застосуванні у

кримінально-правовому дискурсі. Її *новизна* полягає у погляді на визначення "кримінальної відповідальності", яка використовується як один із базових термінів науки кримінального права та, відповідно, вчення про кримінально-правову політику протидії злочинності. *Завданням* статті є уточнення змісту терміну "кримінальна відповідальність" через здійснення зміни його контексту та зміни погляду на його сутність.

"Зміна контексту" навчально-наукового концепту "кримінальна відповідальність"

Проблемним є визначення контексту, в який слід включити вказаний концепт для досягнення задуманого результату – "логічного, обґрунтованого, перевіреного та продуктивного пояснення (гіпотези – частково або повністю науково підтверженої)".

Якщо цим контекстом буде теоретичний апарат іншої науки, ніж кримінальне право, то ми отримаємо мультидисциплінарний погляд та інше розуміння сутності "кримінальної відповідальності". Власне, це пропонується зробити у наступній частині дослідження через поміщення в контекст дисципліни "Кримінально-правова політика протидії злочинності", яка і має мультигалузевий теоретичний базис.

Щоб бути продуктивною, "зміна контексту" потребує змін у *формі* вираження смислів. Оскільки альтернативні типи світосприйняття та відображення (мистецьке та міфологічне), які не належать до наукового підходу, є непридатними, "зміну пейзажу" слід досягти через зміну мови. При цьому, з одного боку, цільова мова має відноситись до мовної родини індоєвропейських мов, щоб забезпечити принципове взаєморозуміння. З іншого боку, цільова мова повинна істотно відрізнятись від української, щоб забезпечити наглядну різницю у сприйнятті. І, нарешті, цільова мова має бути поширеною.

Отже обрано англійську мову, яка відповідає вказаним критеріям (віддалена спорідненість, поширеність) і використовується в суспільстві з іншою правовою системою, ніж українська, яка, поки ще, головним чином, належить до континентальної правової системи.

Дослідження виконано у два етапи: пошук слів та словосполучень, що відповідають словосполученню "кримінальна відповідальність" та зіставлення їх з напрацюваннями у рамках вітчизняної кримінально-правової теорії. Пошук цільових слів та словосполучень, що відповідають словосполученню "кримінальна відповідальність", був здійснений через аналіз юридичної

тлумачної літератури англійською та українською мовами. Основним матеріалом дослідження стали електронні та друковані джерела (словники). Серед онлайн-словників для аналізу використано: SUPrimo [9], Legal Dictionary – Glossary of Legal Terms [10] та Legal Dictionary – Law.com [11]; а також: BLACK'S LAW DICTIONARY [12], Англійсько-український юридичний словник [13], Osborn's Concise Law Dictionary [14] та Jowitt's Dictionary of English Law [15]. Додатково

в аналізі використовувалися загальні тлумачні словники Oxford [16] та Академічний тлумачний словник української мови [17], а також онлайн-інструменти "Гугл-перекладач" [18] та "Кембріджський словник" [19]. Аналіз надав змогу сформувати групу англійських відповідностей та зіставити її з україномовною термінологією та запропонованим авторським тлумаченням, що надано у таблиці.

Таблиця – Порівняння термінів англійської та української мов, які вказують на "кримінальну відповідальність" чи смислові компоненти, похідні або споріднені значення

Англійська форма	Україномовна форма	Зміст (авторська інтерпретація)
responsibility	відповідальність	як неприємні, так і приємні чи оціночно нейтральні соціальні наслідки за породжене / спричинене / обумовлене
liability	відповідальність	тягар, що накладається авторитетом та впливає з правил
accountability	відповідальність	підзвітність комусь / чомусь
strictly liability	відповідальність строга (сувора / пряма)	тягар, що впливає зі спеціальних правил та покладається за відсутності причинного зв'язку чи вини
onus	відповідальність	тягар, що є боргом чи повинністю (загальним)
duty, fidelity, loyalty, amenability	"відповідальність позитивна"	обов'язок, борг, повинність, дисциплінованість, послухність, лояльність, прихильність
blame	відповідальність	"пред'ява", тобто ствердження про обов'язок (необхідність) стати підданим репресії: звинувачення у порушенні правила чи спричиненні (обумовлені) наслідків небажаних скаргником чи органом влади
stigma	помітка, "тавро"	позначення як "грішника / зло-вчинителя" (визнання злочинцем, тобто включення до множинності засуджених, тобто державний осуд)
"the blame game"	призначення відповідального / "стрілочника"	прийом токсичної поведінки (прийом деспотичний / тоталітарний) – відволікання уваги від причини шкідливого явища на пошук начебто винних (т.зв. "охота на відьом")

Якщо порівняти наведені англійські мовні вирази та вітчизняні науково-навчальні пояснення щодо "кримінальної відповідальності", можна виявити, що те, що в українському варіанті позначається однаковим словосполученням "кримінальна відповідальність", в англійському варіанті має різнокореневі слова.

При цьому – "responsibility" відповідає уявленню про "кримінальну відповідальність" як про соціальний наслідок, що викликаний самим діячем. "Liability" відповідає уявленню про "кримінальну відповідальність" як той наслідок, що покладається повноваженнями публічного авторитету (органу влади). "Blame" відповідає уявленню про "кримінальну відповідальність" як

обов'язок бути підданим певному тягарю. "Onus" відповідає уявленню про "кримінальну відповідальність" як тягар, що покладається за загальним правилом (у нашій країні – кримінальна відповідальність має бути оформлена як індивідуальна відповідальність, а заходи, що утворюють її зміст (зокрема і "penalty", як покарання), мають застосовуватись за вчинення діяння (дії чи бездіяльності, простого чи складеного), що містить склад злочинів, осудною особою, яка досягла загального віку кримінальної відповідальності).

"Strictly liability" відповідає уявленню про "кримінальну відповідальність" як тягарю, що покладається не за загальним, а за спеціальним правилом ("знижений вік", "відповідальність не

за дію (бездіяльність), а за слова чи думки", "відповідальність за відсутності причинного зв'язку" тощо). "Duty" відповідає уявленню про "кримінальну відповідальність (позитивну)", як поведінку законслухняну, а тим самим поведінку "відповідальну громадянську".

Отже, україномовний навчально-науковий термін кримінального права "кримінальна відповідальність" виступає омонімом, яким позначають сенси, що в іншій мові (англійській) – дістали позначення різнокореновими словами. Зважаючи, що ці різні сенси використовуються в одному й тому ж мовному контексті – правового регулювання та правової охорони (а отже їх неможливо розрізнити за контекстом як у варіанті "ключ" від замка та "ключ" як "водне джерело"), то це істотно заважає (або навіть унеможлиблює) їх розпізнавати лише за самою формою "кримінальна відповідальність".

При цьому найбільш очевидною є хибність поєднання словосполучення "кримінальна відповідальність" із сенсом "обов'язок не порушувати приписи КК". Щодо інших варіантів, то прозорим є висновок, що недоцільно зберігати у термінологічній системі омонімічний термін, для розуміння якого потрібні уточнення.

"Зміна погляду на сутність" навчально-наукового концепту "кримінальна відповідальність"

Для визначення сутності явища необхідно пристосуватися до пізнання його очевидних властивостей, таких як постійні та тимчасові, обов'язкові та факультативні, аспекти, доступні для органів почуттів, та перейти до неочевидних. Також слід сформулювати твердження про його віднесення до певних множин, таких як класи, роди, види, зокрема у генетичних та споживчих (функціональних) відношеннях.

Першим етапом такого переходу є констатація належності досліджуваного явища – словосполучення "кримінальна відповідальність" – до множин "мовні явища" та, зокрема, "явища професійної лексики", а ще точніше – "правова термінологія". Можна вважати очевидним, що саме явище, що позначається словосполученням "кримінальна відповідальність", є явищем не природним, а соціальним, а відтак не має власної генези, проте виробляється та використовуються акторами (особистостями) для використання у певній діяльності. Отже, якщо встановити ким, коли, в який спосіб та навіщо використовується означене словосполучення, то можна охарактеризувати і його сутність.

На наше переконання є очевидним, що словосполучення "кримінальна відповідальність" має переважну частку актів використання у документах, що належать до правових актів – нормативних (у першу чергу, спеціальних – КК, КПК, потім загальних – Конституція України, інші Закони України та підзаконні нормативно-правові акти) та індивідуальних (вироках, постановках, інших рішеннях), у зверненнях громадян із відповідних питань, і лише потім йдуть публіцистичні публікації тощо.

З огляду на належність сучасного суспільства України до електоральних демократій, можна вказати на комунікативний цикл трансформації (переносу) змістів: "масове уявлення → соціальне опитування → законодавча ініціатива → оприлюднення закону → конкуренція тлумачень → масове уявлення модифіковане". При цьому, слід визнати невідворотну розбіжність у тлумаченні термінів між фахівцями та дилетантами, і, якщо перші здатні оперувати більш складними та точними уявленнями, то других набагато більше і вони утворюють більшу "електоральну вагу цінність". З боку зору теорії комунікації [20] – конкуренція занадто різноманітних варіантів тлумачення дорівнює забрудненню каналу та запобігає надходженню корисних відомостей, особливо інформації. Стандартним способом подолання цього є формування консолідованої позиції фахівців та просування її найчисленнішими каналами з багатократними повторюваннями [21].

Наведене демонструє, що словосполучення "кримінальна відповідальність", як і всі інші сучасні вітчизняні правові терміни, призначене для використання в національному демократичному електоральному самоуправлінні, а саме – у здійсненні правової регуляції. Інакше кажучи, "кримінальна відповідальність", як правовий термін, є мовним засобом для формування приписів і пояснень певного змісту. Остання теза породжує питання: який власне зміст міститься в терміні "кримінальна відповідальність", і який зміст слід надати, щоб ефективно передати його поза область "інформаційного шуму"?

Як видно, в словосполучення "кримінальна відповідальність" вкладають хоча й взаємодоповнюючі, але різні сенси. Цей факт у парадигмі функціональної теорії означає належність предмету дослідження до класу "контейнерів", тобто, це явища (в даному випадку – мовні) які використовують як вмістилище для інших, самостійних явищ [22]. І дійсно, у різних авторів наповнення цього "контейнеру" відбувається різними комплектами самостійних явищ, які, од-

нак, не ототожнюються з самою "кримінальною відповідальністю" – "покарання", "судимість", "підстави кримінальної відповідальності", "засоби кримінальної відповідальності", "форми кримінальної відповідальності", "репресія", "захід безпеки", "кара", "страждання", "страата", "каліцтво", "запобігання", "виправлення", "протидія" тощо.

Цікавим є те, що розбіжності в авторських поясненнях про "кримінальну відповідальність" не впливають на тлумачення положень, закріплених у тексті Кримінального кодексу. Це знову підкреслює "контейнерний", збірний характер терміну "кримінальна відповідальність". Таким чином з'являється можливість зберігаючи форму – змінювати зміст законодавчих приписів.

Висновки

1. Спостережено суттєву різноманітність визначення та пояснення "кримінальної відповідальності" в українських навчальних джерелах з

кримінального права. Варто відзначити, що, на відміну від української мови, де використовується лише словосполучення "кримінальна відповідальність", в англійській мові для позначення цього сенсу використовуються декілька слів.

2. В якості пояснення цих спостережень, пропонується теза, що "кримінальна відповідальність" – це правовий термін збірного ("контейнерного") типу. Зміст цього терміну можна змінювати, залишаючи текст незмінним. Ця властивість є бажаною для суспільств певного типу устрою, але не є бажаною для демократичних суспільств із правовою державою.

Конфлікт інтересів

Конфлікти інтересів відсутні.

Вираз вдячності

Автори виражають вдячність захисникам демократії та правової держави в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: Навчальний посібник / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ: Ваїте, 2014. 944 с.
2. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Харків: Право, 2010. 456 с.
3. Вознюк А. А. Кримінальне право України. Загальна частина: конспект лекцій. Київ: Нац. акад. внутр. справ, "Освіта України", 2016. 236 с.
4. Кримінальне право України. Частина 1: конспект лекцій: навчально-методичний посібник для здобувачів денної та заочної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» / Попович О. В., Томаш Л. В., Латковський П. П. Чернівці, 2022. 182 с.
5. Вереша Р. В. Кримінальне право України на сучасному етапі. Загальна частина. Навчальний посібник. Київ: Алерта, 2022. 612 с.
6. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / [С. В. Албул, А. М. Бабенко, О. А. Гритенко, В. Я. Конопельський, В. О. Меркулова та ін.]; за ред. д.ю.н., проф. О. В. Меркулової, д.ю.н., доцента В. Я. Конопельського. Одеса, 2017. 430 с.
7. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / [А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.]; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. Харків: ХНУВС, 2020. 428 с.
8. Ємельянов В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин: наук.-практ. посіб. Харків: Право, 2018. 142 с.
9. SUPrimo. *University of Strathclyde Library's search service*. <https://suprimo.lib.strath.ac.uk/primo-explore/search?vid=SUNU01> (дата звернення: 08.12.2023)
10. Legal Dictionary - Law.com. Law.com Legal Dictionary. <https://dictionary.law.com> (дата звернення: 08.12.2023).
11. Legal Dictionary - Glossary of Legal Terms / Edgar Snyder & Associates. Pittsburgh Personal Injury Lawyers. <https://www.edgarsnyder.com/legal-dictionary> (дата звернення: 08.12.2023).
12. Black H. C. Black's Law Dictionary Definitions of the Terms and Phrases of American and English Jurisprudence, Ancient and Modern. 4-те вид. ST. Paul : West Publishing CO., 1968. 1956 с.
13. Англійсько-український юридичний словник: понад 75 тисяч слів та словосполучень юридичної мови та близько 160 тисяч українських перекладних відповідників / уклад. В. І. Карабан та ін. Вінниця: Нова кн., 2004. 1088 с.
14. Woodley, M. G. Osborn's Concise Law Dictionary. 12th ed. London: Sweet & Maxwell, 2013. Web.
15. Greenberg, Daniel, and William Allen Jowitt Jowitt. Jowitt's Dictionary of English Law. Fourth ed. 2015.
16. Oxford Languages / The Home of Language Data. <http://www.oxforddictionaries.com> (дата звернення: 08.12.2023).
17. Словник української мови. Тлумачний словник української мови. <http://www.sum.in.ua> (дата звернення: 08.12.2023).

18. Google Translate. <https://translate.google.com/?hl=ru&tab=mT>
19. Cambridge Dictionary. <https://dictionary.cambridge.org>
20. Stephens K.K. et al. Reconceptualizing Communication Overload and Building a Theoretical Foundation / Keri K. Stephens, Dron M. Mandhana, JiHye J. Kim, Xiaoqian Li, Elizabeth M. Glowacki, Ignacio Cruz. *Communication Theory*. International Communication Association, 2017. P. 269-289. https://www.researchgate.net/publication/314649593_Reconceptualizing_Communication_Overload_and_Building_a_Theoretical_Foundation
21. Climenhaga N. et al. Causal Inference from Noise / Nevin Climenhaga, Lane DesAutels, Grant Ramsey. *Nous*. Volume 55, Issue 1 March 2021. P. 152-170. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/nous.12300>
22. Harrison K. Categories as containers: classification and the type-hierarchy explanation of models. *Philosophy of Modelling, Epistemology, Philosophy of Science* .2. 7. 2012. https://www.academia.edu/778706/Categories_as_containers_classification_and_the_type_hierarchy_explanation_of_models

REFERENCES

1. Dudorov, O. O., & Khavronyuk, M. I. ; Khavronyuk, M. I. (Red.). (2014). *Kryminalne pravo* [Criminal Law]. Navchalnyy posibnyk. Kyiv: Vaite (in Ukr.).
2. Baulin, YU. V., Borysov, V. I., & Tyutyuhin, V. I. et al.; Stashys, V. V., & Tatsiy, V. YA. (Reds.). (2010). *Kryminalne pravo Ukrayiny: Zahalna chastyna* [Criminal law of Ukraine: General part]. Pidruchnyk. Kharkiv: Pravo (in Ukr.).
3. Voznyuk, A. A. (2016). *Kryminalne pravo Ukrayiny. Zahalna chastyna* [Criminal law of Ukraine. General part]. Konspekt lektsiy. Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav, "Osvita Ukrayiny" (in Ukr.).
4. Popovych, O. V., Tomash, L. V., & Latkovskyy, P. P. (2022). *Kryminalne pravo Ukrayiny. Chastyna 1* [Criminal law of Ukraine. Part 1]. Konspekt lektsiy. Chernivtsi (in Ukr.).
5. Veresha, R. V. (2022). *Kryminalne pravo Ukrayiny na suchasnomu etapi. Zahalna chastyna* [Criminal law of Ukraine at the current stage. General part]. Navchalnyy posibnyk. Kyiv: Alerta (in Ukr.).
6. Albul, S. V., Babenko, A. M., Hrytenko, O. A., Konopelskyy, V. YA., & Merkulova, V. O.; Merkulova, O. V., & Konopelskyy, V. YA. (Reds.). (2017). *Kryminalne pravo Ukrayiny: Zahalna chastyna* [Criminal law of Ukraine: General part]. Pidruchnyk. Odesa (in Ukr.).
7. Vasyl'yev, A. A., Hladkova, YE. O., & Zhytnyy, O. O. et al.; Lytvynov, O. M. (Red.). (2020). *Kryminalne pravo Ukrayiny. Zahalna chastyna* [Criminal law of Ukraine. General part]. Pidruchnyk. Kharkiv: KHNUVS (in Ukr.).
8. Yemelyanov, V. P. (2018). *Kryminalne pravo Ukrayiny: Zahalna chastyna. Osnovni pytannya vchennya pro zlochyn* [Criminal law of Ukraine: General part. Basic questions of the doctrine of crime]. Nauk.-prakt. posib. Kharkiv: Pravo (in Ukr.).
9. SUPrimo. *University of Strathclyde Library's search service*. <https://suprimo.lib.strath.ac.uk/primo-explore/search?vid=SUNU01>
10. Legal Dictionary - Law.com. Law.com Legal Dictionary. <https://dictionary.law.com>
11. Legal Dictionary - Glossary of Legal Terms / Edgar Snyder & Associates. Pittsburgh Personal Injury Lawyers. <https://www.edgarsnyder.com/legal-dictionary>
12. Black H. C. *Black's Law Dictionary Definitions of the Terms and Phrases of American and English Jurisprudence, Ancient and Modern*. ST. Paul: West Publishing CO., 1968.
13. Karaban, V. I., Et al. (2004). *Anhliysko-ukrayinskyy yurydychnyy slovnyk* [English-Ukrainian legal dictionary]. Vinnytsya: Nova kn. (in Ukr.).
14. Woodley, M. G. *Osborn's Concise Law Dictionary*. 12th ed. London: Sweet & Maxwell, 2013. Web.
15. Greenberg, Daniel, and William Allen Jowitt Jowitt. *Jowitt's Dictionary of English Law*. Fourth ed. 2015.
16. Oxford Languages / The Home of Language Data. <http://www.oxforddictionaries.com>
17. *Slovnyk ukrayinskoyi movy. Tlumachnyy slovnyk ukrayinskoyi movy* [Dictionary of the Ukrainian language. Explanatory dictionary of the Ukrainian language]. <http://www.sum.in.ua> (in Ukr.).
18. Google Translate. <https://translate.google.com/?hl=ru&tab=mT>
19. Cambridge Dictionary. <https://dictionary.cambridge.org>
20. Stephens, K.K., et al. Reconceptualizing Communication Overload and Building a Theoretical Foundation / Keri K. Stephens, Dron M. Mandhana, JiHye J. Kim, Xiaoqian Li, Elizabeth M. Glowacki, Ignacio Cruz. *Communication Theory*. International Communication Association, 2017. P. 269-289. https://www.researchgate.net/publication/314649593_Reconceptualizing_Communication_Overload_and_Building_a_Theoretical_Foundation

21. Climenhaga, N. et al. Causal Inference from Noise / Nevin Climenhaga, Lane DesAutels, Grant Ramsey. *Nous*. Volume 55, Issue 1 March 2021. P. 152-170.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/nous.12300>
22. Harrison, K. Categories as containers: classification and the type-hierarchy explanation of models. *Philosophy of Modelling, Epistemology, Philosophy of Science* .2. 7. 2012.
https://www.academia.edu/778706/Categories_as_containers_classification_and_the_type_hierarchy_explanation_of_models

ІНФОРМАЦІЯ ПРО СТАТТЮ (ARTICLE INFO)

Published in:

Форум права: 78 pp. 40–48 (1).

Related identifiers:

10.5281/zenodo.10156306

http://forumprava.pp.ua/files/040-048-2024-1-FP-Lantinov,Liutviiva_6.pdfhttp://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2024_1_6.pdf**License (for files):**[Creative Commons Attribution 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)**Received:** 05.01.2024**Accepted:** 24.01.2024**Published:** 01.02.2024**Available online:** 01.02.2024**Cite as:**

Лантінов, Я. О., Лютвієва, Я. П. (2024). Термін "кримінальна відповідальність" у кримінально-правовій політиці протидії злочинності: мовний та функціональний аспекти. *Форум Права*, 78(1), 40–48.
<http://doi.org/10.5281/zenodo.10156306>

Lantinov, Y. A., Liutviiva, Y. P. (2024). Termin "kryminalna vidpovidalnist'" u kryminalno-pravoviy politytsi protydyi zlochynnosti: movnyy ta funktsionalnyy aspekty [The Term "Criminal Responsibility" in Criminal Justice Policy against Crime: Linguistic and Functional Aspects]. *Forum Prava*, 78(1), 40–48. <http://doi.org/10.5281/zenodo.10156306>